

Uloga lovačko-šumarskih organizacija u razvoju ribogojstva

U imenu a također i u znamenju »Hrvatskog društva za gajenje lova i ribarstva«, našeg najstarijeg lovačkog društva unesena su obilježja ribarstva. Vjerujemo, da i mnogim našim članovima ali i široj javnosti nije poznato koliko je u prošlosti za unapređenje ribarstva bio značajan rad našeg društva.

Zahvaljujemo suorganizatoru ove obljetnice koji nam je omogućio, da u ime našeg Društva možemo ovom svečanom prilikom izvješćem o radu Društva doprinijeti prikazu ribogojstva od čitavog jednog stoljeća.

Da bismo dobili jasniju sliku pod kakvim je prilikama nastalo »Hrvatsko društvo za gajenje lova i ribarstva« potrebno je da se u kratkim crtama vratimo u prošlost i osvijetlimo društvena zbivanja onog doba, koja su imala ogroman utjecaj na stvaranje novih socijalnih odnosa.

Ukidanjem feudalnog sistema i kmetstva, diobom vlastelinskih šuma, pašnjaka i voda novim su se društvenim uređenjem i smanjivanjem veleposjeda stvorili povoljni uvjeti da se krivolovstvo počelo naglo razvijati. Da bi se zaštitile šume, vode ili bolje cjelokupna priroda, napredni su se ljudi različitih profila djelatnosti, naobrazbe i tadašnjih društvenih struktura počeli organizirati i tražiti puteve na temeljima kojih bi mogli ne samo zaštititi, nego i uzgajati prven-

stveno divljač, zaštititi vode i unaprijediti uzgoj riba i rakova, zaštititi prirodne fenomene biljnog i životinjskog carstva naše domovine. Tako je u Zagrebu 22. prosinca 1881. godine osnovano prvo ovakvo društvo, a mjesec dana kasnije održana je i prva godišnja skupština tj. 28. siječnja 1882. Premda se naziv našeg Društva u više navrata mijenjao, to se nikada nije odnosilo na utvrđene temelje i ciljeve društvene djelatnosti. Članovi Društva mogli su biti utemeljitelji redovni i počasni, a redovitim je članom moglo postati svako neporočno lice, koje živi na teritoriju Hrvatske, Slavonije i Krajine bez obzira na vjeru i narodnost, a kojemu je stalo do napretka Društva.

Od osnutka Društva 1881. godine pa sve do 1892. godine tj. više od jednog desetljeća nismo mogli naći podataka o aktivnosti Društva i njegovih članova na području ribarstva. Značajno je da u društvenim prilikama od samog osnutka nalazimo osnovne premise zašto je i ribarstvo unijeto u program djelatnosti, i to je među prvim da se problemi obiju značajnih gospodarskih grana lovstva i ribarstva moraju zajednički rješavati. Pri tome moramo imati na umu, da je u to vrijeme vlasništvo nad zemljom i vodama, korištenje istih bilo prepušteno gotovo neograničenom pravu iskorištavanja, a od kojih su se neka povlačila još iz davnih vremena. Tako su i odnosi u ribarstvu

upozoravali, da ukoliko se tako nastavi i ne reguliraju odnosi, doći će do totalne devastacije voda.

Za bolji uvid o značaju djelatnosti za područje ribarstva navest ćemo samo neke stavke programa rada kao: cilj je unapređenje cjelokupnog lovstva i ribarstva, držanje javnih sastanaka i skupština na raznim mjestima Hrvatske i Slavonije u svrhu vijećanja o poslovima lova i ribarstva i propisa u lovu i ribarstvu, stupati u savez sa sličnim tuzemnim i inozemnim organizacijama, skupljati znanstvena djela o lovstvu i ribarstvu i tome srodnih grana, izdavati stručne časopise i unapređivati razvoj knjige, priređivati izložbe lovačkih i ribolovnih sprema i proizvoda, slati predstavljanje, prijedloge i stručna mišljenja vlastima, nastojati da se postojeći zakoni i propisi o lovu i ribolovu točnije sprovedu, pomagati zakupnicima oko unapređenja lova i ribolova, nastojati da se prekršaji kao i lovo i ribo krađe smanje a prekršitelji adekvatno kažnjavaju, dijeliti priznanja i nagrade, unapređivati lovnu i ribolovnu privredu te brinuti se o šumarskom, lovačkom i ribarskom osoblju i njihovim obiteljima u slučaju nezgode. Mislimo da bi i danas ovakvi oblici društvenog rada bili jednako potrebni i priznati.

Rad Društva na području ribarstva i zaštite voda možemo razvrstati a odvijao se sa zajedničkim ciljem i to: djelatnošću upravnih organa društva, putem stručnog časopisa i izuzetnim zalaganjem pojedinih osoba koje ovom prilikom ne smijemo izostaviti. Upravni odbor Društva bio je stalno angažiran na raznim tekućim i administrativnim poslovima u interesu ribarstva. Ukoliko navodimo samo neke od najvažnijih djelatnosti prvo je zaštita voda. Tako je na temelju predstavljanje Društva 1892. godine obnovljen propis o zabrani močenja lana i konoplje, a koji se nije poštivao. Kada je u Saboru 25. 5. 1891. godine podnesen prijedlog Zakona o ribarstvu na raspravu u osnovama prijedloga novog zakona uočene su nepravilnosti kako u biološkom tako i u gospodarstvenom smislu. Od strane Društva predana je nadležnim organima detaljna analiza propusta na podneseni prijedlog sa znanstvenim obrazloženjem o navedenim prigovorima (S. Brusina i J. Dudan). Nedostaci u prijedlogu Zakona bili su npr: što nije predviđao lovostaju na plemenitu ribu, nije zabranjivao ribolov u polju kao i ribolov nedozvoljenim sredstvima, nije utvrdio koja su to nedozvoljena sredstva, nije predviđao riblja plodišta i nije zabranjivao izlov mlada. Može se naglasiti da je društvo od stavljanja na raspravu prijedloga Zakona u Saboru pa sve do donošenja prvog Zakona o ribarstvu u slatkim vodama 1906. stalno prisutno u nastojanju da Zakon bude što potpuniji u cilju zaštite i unapređenja ribarstva. Kako se Zakon »rađao« skoro punih 15 godina, tj. zbog interesa veleposjednika, svim se mogućim sredstvima odgadalo njegovo donošenje. U tom razdoblju slabe ili nikakve zaštite voda bilo je značajno boriti se s vremenom i djelotvornošću postojećih propisa. Tako se na stalne predstavljanje vlastima i izvješćima značajno utjecalo na obnovu Zakona o zaštiti ptica, donosile naredbe o zaštiti ribolova i rakolova, naredbom zabranio lov rakova i području Ličko-Krbavske županije

(1894), obnovila naredba o zabrani trovanja riba od 1879. godine, donese naredba u svrhu ribolova i rakolova u području grada Petrinje, provede zaštita ribolova na rijeci Savi kod Zagreba i drugo. Zaključkom Upravnog odbora Društva šalje se na sva poglavarstva u zemlji uputstvo kako treba provoditi naredbe u smislu zaštite lova, ribolova i rakolova, upućuje na potrebu tržnog nadzora i propisa o trgovanju s divljači, ribom i rakovima i dr. (1898). Osim toga Društvo organizira izlete u cilju upoznavanja odnosa i stanja na otvorenim vodama Hrvatske, organizira sastanke (prvi sastanak hrvatskih ribara 1897. godine) s ciljem da se raspravlja o odnosima u ribarstvu i potrebi donošenja Zakona o ribarstvu. Već je tada u smislu racionalnog gospodarenja prihvaćen pojam »ribolovnih područja« i utvrđeni su osnovni razlozi uništavanja ribljeg fonda kao: nerazborito lovljenje u vrijeme mrijesta, utvrđene su riblje štetočine i njihov značaj za ribarstvo, štetnost za opstanak riba uslijed zagađivanja voda kao: utjecaj pilana, ugljenokopa, gradova i naselja, močenje konoplje i dr.

Donošenjem novog Zakona o ribarstvu u slatkim vodama 1906. god. uvelike su riješena prava vlasništva i prava korištenja voda uređenjem tzv. »ribolovnog katastra«, definirani su pojmovi »otvorene« i »zatvorene« vode, načini ribolova, upotreba dozvoljenih ribolovnih alata, reguliran je odnos između vlasnika obalnog zemljišta i korisnika ribolova, o načinu procjene šteta, određeni su oblici lovostaje, određene najmanje veličine riba koje se smiju loviti, zabranjena je upotreba otrova, eksploziva, zajažavanja i pregrađivanja vodotoka i mnogi drugi propisi. Novi je Zakon bez sumnje tadašnjim korisnicima nametnuo velika ograničenja u iskorištavanju voda na kojima su do tada zapravo lovili kako su htjeli. Država je ovim Zakonom prisvojila pravo da nadzire korisnike ribolova u tome kako se odredbe Zakona provode u život. Svi su javni organi imali pravo i dužnost da nadziru ne samo ribolov nego također promet i trgovinu ribom. Nadalje je država na sebe preuzela i dužnost da godišnjim budžetom predvidi i sredstva za unapređenje slatkovodnog ribarstva. Individualni su se korisnici (profesionalni ribari) morali udruživati u ribarske zadruge, da bi putem zakupa mogli ostvariti pravo ribolova. U novom je Zakonu prema shvaćanju tadašnjeg vremena sva pažnja obračana privrednom ribolovu, ali se princip udruživanja prema čl. 15 Zakona mogao primijeniti i na druge da ostvare pravo ribolova. Tako se udruživanjem u ribarska udičarska društva dobio oblik pravnih lica, a time i mogućnost dobivanja voda u zakup. Stoga i možemo zaključiti da su prvim zakonom postavljeni i pripremljeni uvjeti za osnivanje sportskih ribolovnih društava. Na području Zagreba uz podršku ovog Društva osnovan je 1893. godine »Prvi udičarski klub«, a bio je u početku u sastavu našeg društva i primao potporu za djelovanje. Danas se skoro sve otvorene vode u SR Hrvatskoj koriste za sportski ribolov, od kojeg su koristili mnogostruke i daleko veće od onog vremena kada se riba lovila samo da bi se prodavala. Danas su sve otvorene vode društveno vlasništvo i date su na korištenje općinama kroz čije područje teku. Općinske ih

skupštine daju na upravljanje i gospodarenje u prvom redu društvenim organizacijama sportskih ribolovaca. Na tom putu razvitka ljudskog društva naše je društvo učinilo dosta, a današnje stanje kada se otvorene vode, kao društveno vlasništvo, koriste skoro isključivo kao sportsko-turističke vode, istovremeno je i odraz našeg društvenog uređenja.

Društvo je također utjecalo i na školstvo zahtjevom da se na učilištima osnuju »stolice« za ribarstvo. Na temelju predstave Upravnog odbora Društva od 26. 2. 1892. godine to se u prvom redu odnosilo na Šumarsko gospodarsko učilište u Križevcima. Za slušatelje šumarstva na Filozofskom fakultetu sveučilišta u Zagrebu naredbom je određen nuakovni i ispitni rad iz ribogojstva s po dva sata predavanja i vježbi u jednom semestru davne 1898. godine. Uočena je i potreba za organiziranom lovu i ribo čuvarskom službom u svrhu kontrole provođenja zaštitnih mjera i propisa, te je već 1893. godine objavljen natječaj za izbor lovo i ribočuvara.

Možemo zaključiti, da su nastojanja da se na vodama Hrvatske i Slavonije uvede zaštita i racionalno gospodarenje vodama, naponi našeg Društva i članova bili posebno značajni i uspješni, a urodili punim uspjehom donošenjem Zakona o ribarstvu na slatkim vodama 1906. godine. Taj je put borbe na ozakonjenju odnosa u ribarstvu, bio tada jedini mogući način da se na kopnenim vodama uvede racionalno gospodarenje i time omogući put razvoja i unapređenja ribarstva. Nažalost i danas možemo uočiti kako je i sama želja da se u domeni ribarstva uvede i najmanji red, bio već dovoljan razlog da se na razne načine sprečava i odugovlači s donošenjem čvrstih zakonskih propisa. U to vrijeme nije bilo jednostavno uzimati ili na bilo koji način ograničavati dotadanje pravo vlasništva i korištenja nad vodama, bez obzira što je sve ukazivalo da takvi odnosi ne vode ničemu. Pogotovo se nije moglo govoriti o »općem dobru« i približno jednakim pravima i obavezama od zajedničkog društvenog interesa.

Slijedeća značajna aktivnost Društva bila je na polju knjištva i izdavačke djelatnosti putem glasila »Vjesnika prvog općeg hrvatskog društva za gajenje lova i ribarstva«, kasnije »Lovačko-ribarskog vjesnika«. Časopis je obilovao znanstvenim i stručnim člancima i mnogim informacijama kao: društvenim vijestima, vijestima o zakupima i pravu ribolova, upućivanjem na stručne knjige objavljene u tuzemstvu i inozemstvu, informacijama o stanju i problemima na terenu, zbivanjima i tokovima u stvaranju zakonodavstva, obavijestima o propustima u provođenju propisa i mnogo čemu drugom. Općenito možemo reći da je vjesnik već tada, u samom početku izlaženja s posebnom pažnjom pratio sva zbivanja na području ribarstva.

U ono vrijeme to je bio prvi stručni časopis na našem materinjem jeziku, a počeo je redovito izlaziti 1892. godine. U njemu je samo u prvih 10. godina izlaženja objavljeno preko 300 članaka, rasprava, studija, informacija i sličnog iz ribarstva. Da spomenem samo neke naslove: »Zaštita ribljih plodišta«, »Po-

treba i značaj u osnivanju umjetnih mrijestilišta«, »Čuvajmo mrijestilišta«, »Kojim se sredstvima može unosnost ribnjaka podignuti«, »O ribarstvu po slavonskim barama«, »O uzgoju i zaštiti slatkovodnih riba u Ličanki«, »Istraživanja Save u ribarsko gospodarske svrhe«, »Lov i ribolov u Gorskom kotaru«, »Selski ribnjaci«, »O radu ribogojnih pokusnih postaja«, »O ribljim bolestima«, kao i mnoge druge rasprave u cilju zaštite voda kao: »Onečišćenje javnih voda«, »Ugljen iz Trbovlja do Zagreba«, »Pogubno djelovanje voda zasićenih industrijskim otpadci na ribogojstvo« i mnogi drugi nespomenuti članci koji ostaju aktualni sve do današnjeg vremena.

Osim toga list je pratio s posebnom pažnjom sva zbivanja na unapređenju ribogojstava izvješćima o osnivanju i radu pastvskih ribogojstava u gospoštiji Čabar (1882—1883), Kraljičinom zdenocu u Zagrebačkoj gori (1893), Ilidži (1894), Plitvicama, osnivanju Ribarskog zavoda u Studencu kod Ljubljane (1889). Ne manje značajne su obavijesti o formiranju i radu šumarskih ribogojstava u Božjakovini, Poljani, Končanici, Crnoj Mlaki, Hrastovici kraj Petrinje, Pleternici i drugdje. Osim toga stručnim je člancima informirao članstvo i širu javnost o stanju na vodama i nepravilnostima koje se javljaju te pisanom riječju upozorivao da je riba sve manje. Ukazivali su se i razlozi koji dovode do uništavanja ribljeg fonda kao: krivo lov, lov ribe na nepropisan način, nerazborito lovljenje u vrijeme mrijesta, izlova ribljeg mlada i sl. Interesantno je spomenuti na koji su način tada imenovani lovo i ribokradice: kao prekršitelji od zanata, od siromaštva, kao samci ili kao društvo lovokradica. Sve te rasprave i članci uvelike su pomogli, da se u tijeku stvaranja zakonodavstva u novi zakon unesu bitni sadržaji neophodni za unapređenje ribarstva.

Članci i suradnici nisu isključivo iz područja Hrvatske i Slavonije i značajna je bila svaka obavijest ili suradnja s ribarskim stručnjacima iz Vojvodine, Srbije, Bosne i Hercegovine, a na taj su način bili utrti putevi širenja ribarske znanosti na Balkanu. Značajni su također izvještaji o stanju ribarstva iz susjednih zemalja Bugarske, Mađarske, Češke, Austrije, Kranjske i Bavorske. Prikazi su bili raznovrsni, a izvještavali su o godišnjim ulovima, značaju ribogojstva, osnivanju ribogojjskih istraživačkih stanica, osnivanju učilišta, te različitim novostima i zanimljivostima. Osim slatkovodnog bilo je zastupljeno i morsko ribarstvo, što sami naslovi pokazuju kao: o uzgoju oštriga u Hrvatskom primorju, o ribarstvu u Primorju i Dalmaciji, o socijalnim, zadružnim i drugim problemima morskih ribara, o ribolovnim alatima i drugom. Provedena je i anketa u predmetu izdavanja Zakona za zaštitu morskog ribarstva.

Kako u svijetu tako i kod nas uočena je potreba za većom proizvodnjom ribe za prehranu ljudi i stvaranja rezervi kvalitetne hrane za ljude. Raspravljalo se o potrebama oko transporta riba i očuvanju kvalitete, spominjale mogućnosti izvoza riba i rakova, raspravljalo o problemima prevoza živih riba i troškovima takvih prijevoza, obrazlagao uzgoj jegulja u Hrvatskoj (pokusni uvoz iz Bavorske od 300 komada za Šumsko gospodarsko učilište u Križevcima i 600 komada za

vukovarsko vlastelinstvo u Grabovu), pisalo i propagiralo umjetni uzgoj i nasađivanje voda američkom pastrvom i proizvodnju za konzum, a čemu treba pridodati i veliki broj različitih informacija iz užeg ili šireg područja ribarstva.

Ne zapostavlja se i važna grana slatkovodnog ribarstva rakogojstvo. I na tu temu nalazimo mnogo zanimljivih članaka o rakovima kao: čime se rakovi hrane, kako zaštititi rakove, o raspoznavanju spolova i potrebi da ne lovimo ženke, načinu transporta i drugom.

Od 1938. godine u listu se više ne objavljuju priloge iz ribarstva, jer se isto počelo sve jače samostalno razvijati osnivanjem ribarskih institucija, organizacija, zadruga i društava. Već je 1923. godine počeo izlaziti »Ribarski vjesnik« glasilu Zagrebačkog ribarskog društva, a od 1926. godine i časopis »Športski ribar« glasilu ribarskog društva za Bosnu i Hercegovinu. U ta dva časopisa počeli su se iznositi problemi i problematika našeg slatkovodnog ribarstva i time je naš vjesnik postao samo glasilu lovaca. Da se ne prekine s lijepom tradicijom, koju je ovaj časopis stekao zadržan je taj naslov sve do 1947. godine kada postaje »Lovački vjesnik«.

U ovom kratkom prikazu spomenuli smo samo najznačajnije u radu »Lovačko ribarskog vjesnika« u okviru djelatnosti našeg Društva, a koje je na taj način i u domeni ribarstva steklo značajna priznanja. Osim toga vjesnik je djelovao i u drugim znanstvenim domenama kao kinologiji, ornitologiji, prirodnim znanostima i drugim. S ponosom možemo zaključiti, da su u našem listu udareni prvi temelji ribarskoj znanosti u nas i da je kao takav po opsegu i sadržaju prvi stručni list na slavenskom jugu.

Želja nam je da na kraju spomenemo zaslužne osobe za djelatnost ribarstva iz vremena početaka stoljetne aktivnosti našeg Društva.

Izvan naše domovine u pogledu ribogojstva Češku možemo smatrati jednom od tada najnaprednijih zemalja u Evropi. Za nas su značajna dva imena i to gospodarski ravnatelj Josip Šusta i profesor zoologije i paleontologije dr Antun Frić.

Znanstveni i stručni radovi J. Šuste dodjeljuju mu pravo da ga nazivamo ocem i osnivačem modernog ribogojstva. Znanstveni su mu i stručni radovi prevedeni na mnoge strane jezike, a glavna mu je zasluga što je svojim istraživačkim radom oborio mnoge zastarjele i krive nazore u ribogojstvu. Njegovo je glasilu bilo »Ribnjak i šaran« i kao poznati i priznati stručnjak bio je 1896. godine izabran za počasnog člana našeg društva. S njim su i zasnovani počeci naukovanja naših stručnjaka.

Dr Antun Frić je zaslužan za unapređenje ribarstva, a njegovi radovi »Monografija čeških riba«, »Uzgoj labske pastrve« i drugi vrijedne su znanstvene monografije i poticaj našim stručnjacima da posvete punu pažnju autohtonoj ihtiofauni. Njegovom su zaslugom osnovane tzv. Samostalne postaje za zoološka i ribarska istraživanja u Češkoj, a bilo je to od ne malog utjecaja za osnivanje ribarskih institucija i umjetnih ribogojstava u nas. Kao znanstvenik bio je

priznat diljem svijeta i izabran počasnim članom mnogih društava, a bio je i član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Od naših stručnjaka spomenuti ćemo dr Otona pl. Frangeša koji je bio prvi profesor na Kr. šumarskoj akademiji u Zagrebu, za predmet ribarstva 1898. godine, a kasnije izabran senatorom i ministrom poljoprivrede u Kraljevini Jugoslaviji. Bio je na ribarskom naukovanju kod J. Šuste u Trebonu, a izradio je prvi Zakon o ribarstvu na slatkim vodama.

Osobiti značaj pridajemo i urednicima našega lista Franu Žav. Kesterčaneku i Ervinu Rösleru. Fran Kesterčanek bio je Kr. županijski nadšumar, tajnik Hrvatskog i Slavonskog šumarskog društva, počasni član Srpskog poljoprivrednog društva u Beogradu, a bio je i tajnik našeg Društva. Posebno je zaslužan za šumarstvo, a počeo je služiti na Gospodarskom šumarskom učilištu u Križevcima. Ervin Rösler bio je profesor Gospodarskog fakulteta Kr. sveučilišta gdje predaje šumarsku i gospodarsku zoologiju te lovstvo, i ribogojstvo. Predaje i na Visokoj veterinarskoj školi u Zagrebu biologiju i patologiju riba. Osnivač je Zavoda za ispitivanje riba i ribarskih prilika pod imenom Ihtiološka sekcija gdje je od osnutka radio naš zaslužni ihtolog profesor Josip Plančić. Posebno je zaslužan za područje ornitologije radovima o seobi ptica. Obojica su kao dugogodišnji glavni urednici vjesnika zalagali se i dali problematici ribarstva toliko potrebnog prostora. Milan Drnić je kao šumarski savjetnik bio i na ribnjačarskim studijama, a kasnije se posvećuje tom pozivu. Svojim radovima u šumarskom listu pod naslovom »Uređenje ribarstva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji« već 1897. godine propagira ribnjačarstvo i zadrugarstvo, upozorava da ribnjačarstvo daje za 50% veće prihode od najboljih oranica, traži da se osnuje ribarska škola ili održavaju barem tečajevi. Uspješno djeluje u Božjakovini, sudjeluje u formiranju umjetnih ribogojilišta u Hrastovici kraj Petrinje i na Plitvicama. Djeluje niz godina u Bosni i Hercegovini i zaslužan je za nasađivanje voda kalifornijskom pastrvom. Još 1935. godine, premda već umirovljen još aktivan na Ribarskoj konferenciji održanoj u okviru Zagrebačkog zbora u Zagrebu s radom »Napučivanje rijeka i potoka ribom«.

Barem još da spomenemo značajna imena: S. Brusina, J. Dudan, D. Čeh, R. Flögl, M. Obradović, J. Ivančić, Z. Taler i Gustava Šrajbera kao prvog školovanog ribarskog stručnjaka.

Značajno je spomenuti da je Hrvatsko društvo za gajenje lova i ribarstva u povodu 100. obljetnice svog neprekidnog postojanja i djelovanja dobilo značajno priznanje naše društvene zajednice i dodijeljen mu je »Orden zasluga za narod sa srebrnim zrakama«. Na kraju želim zamoliti ovaj svečani skup, da mi oprosti ukoliko sam bio preopširan i premda je spomenuto samo najznačajnije, još uvijek ostaje mnogo i mnogi, ne zato manje značajni što u ovom izvješću nisu izrekom spomenuti.

Povjerenica mi je velika čast što sam u ime »Hrvatskog društva za gajenje lova i ribarstva« mogao dati prilog ovom značajnom jubileju naše ribarske povijesti. Hvala!